

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 004.032.6: [371.315:811]

DOI: 10.30977/BUL.2219-5548.2025.110.0.175

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ
ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шамрай О. В., Скрипник Н. С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Визначено поняття та описано значення міжкультурного підходу до викладання другої (третьої) іноземної мови. Розглянуто положення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та принципи, що лежать в їх основі, а також роль викладача в міжкультурній освіті.

Ключові слова: культурні цінності, іноземні мови та культури, міжкультурна комунікація, викладання другої іноземної мови, міжкультурна компетентність, міжкультурний підхід.

Вступ

Вивчення іноземної мови – це не лише відмінювання дієслів та граматичне узгодження слів, вивчення фраз та ідіоматичних висловів. Це ще й вивчення культури країни та розуміння її соціального та культурного контексту. У процесі взаємодії зі співрозмовниками, які не належать до однієї мовної культури, непорозуміння або комунікативні труднощі можуть бути спричинені недостатньою обізнаністю про культурні розбіжності. У такій ситуації, особливо якщо вона може повторитися, бажано, щоб співрозмовники ознайомилися з найважливішими цінностями іншої лінгвокультури.

Під час ознайомлення з культурою іншої країни студенти та викладачі мають упереджену уяву про місцеві традиції та мешканців, що часто є стереотипною та може бути пояснена процесом соціалізації кожної людини.

У викладанні іноземної мови вже не достатньо розвивати лише мовні навички та вербальну комунікацію – необхідно формувати й міжкультурну компетентність.

Міжкультурні аспекти в обов'язкових навчальних програмах з іноземних мов рекомендуються впродовж десятиліть як методистами, так і політиками. Однак подальші дослідження, проведені в багатьох країнах, продемонстрували, що вони мають незначний вплив або взагалі не впливають на процес навчання [1, 2].

Аналіз публікацій

Метою дисципліни «Іноземна мова» є формування в студентів комунікативної компетенції як міжкультурної комунікації інозем-

ною мовою. Здійснити це неможливо без залучення культурологічного компонента. Окреслене питання цікавить вітчизняних і зарубіжних методистів та викладачів-практиків.

А. Веласкес Еррера вивчає можливості розвитку міжкультурної компетентності на заняттях з іноземної мови, пропонуючи дидактичні розробки, які розглядають питання різноманітності на рівні автентичних документів, педагогічної діяльності та обміну думками між студентами на основі конкретних актуальних тем [3]. Ключовими поняттями, що лежать в основі цієї системи, є міжкультурна компетентність, завдання та спільне навчання.

Низку стратегій засвоєння культурних цінностей у контексті вивчення іноземної мови пропонує Б. Пітерс, стверджуючи, що «розумне використання певних ресурсів мови, що вивчається, вибіркового аналізу певної комунікативної поведінки та спостереження за певними виражено підібраними фактами з життя суспільства надають викладачеві засоби для того, щоб озброїти своїх студентів відповідними культурними знаннями» [4].

Н. Фужер у своєму дослідженні зосереджує увагу на тому, якою мірою міжкультурна компетентність сприяє вивченню іноземної мови, і пропонує способи її застосування на трьох рівнях системи освіти [5].

Науково-теоретичні підходи до методики формування у студентів міжкультурної компетентності аналізують Т. Беркутова, Є. Логвінов, В. Макаров, К. Умяров [6]. О. Пасічник досліджує культурологічні можливості змісту навчання іноземної мови [7]. Усі автори переконані, що міжкультурні аспекти ма-

ють бути самостійним компонентом іншомовної комунікативної компетентності, важливість якого визначається методологічним принципом «діалогу культур».

Мета й постановка завдання

Мета й завдання роботи – формування кращого розуміння проблем і можливостей упровадження міжкультурного підходу на практиці. Актуальність дослідження визначається необхідністю пошуку способів його інтеграції в освітню систему на заняттях з другої (третьої) іноземної мови (німецької та французької з опорою на англійську) студентам спеціальності «Прикладна лінгвістика».

Виклад основного матеріалу

Чи існують стратегії навчання, які допоможуть в освоєнні культурних цінностей інших країн? Чи варто повертатися до школи або відвідувати мовні курси? Результати часто бувають невтішними. Навіть після тривалого навчання в освітньому закладі цінності іноземної культури можуть бути в кращому разі поверхневими. Чимало викладачів не приділяють цьому предмету багато часу, а більшість методик викладання мови та підручників містять дуже мало належної інформації.

Занурюючись в іноземну мову чи культуру, швидко помічаєш, що різні суспільства та спільноти спілкуються по-різному, і хоча комунікативна поведінка, що спостерігається у двох лінгвістичних культурах, може бути відносно близькою, відмінності, пов'язані з нею, стають все більш очевидними. Дійсно, існують розбіжності навіть у мовах, що не мають значних типологічних чи генетичних відмінностей, таких як французька, німецька та англійська.

Розглянемо випадок з туристом, якому пропонують випити кави. Якщо франкомовному туристу пропонують ще одну чашку кави в англomовній країні, але він не хоче, він каже "thank you", не знаючи, що в англійській мові подяка після пропозиції зазвичай означає прийняття, а не відмову. Він хотів сказати "merci", що означає "non merci", але використав формулу, яка в цьому контексті означає "oui, bien sûr" або "oui, volontiers". Якщо англієць марно чекає на запропонований йому коньяк, від якого він не зміг відмовитися [4], він подякував, не розуміючи, що у французькій мові подяка, яка слідує за пропозицією, зазвичай означає відмову, а не прийняття: він хотів сказати "thank you", що

означає "yes, please", але використав формулу, яка в цьому контексті означає "non, merci".

Також у вивченні другої (третьої) іноземної мови варто зважати на лінгвістичні реалії країни, де спілкуються мовою, яку вивчають. Наприклад, українськомовна людина думає і говорить "доба", тоді як англо-франко- чи німецькомовна – "day and night", "jour et nuit" або "Tag und Nacht" («день і ніч»); в українській мові розрізняють два кольори – синій та блакитний, а в англійській, французькій та німецькій, власне, один *blue / bleu / blau* з відтінками *light blue / dark blue* або *bleu clair / bleu foncé* чи *hell blau / dunkel blau* відповідно. Або українська фраза «на другому поверсі» звучатиме англійською як *on the first floor*, *au premier étage* або *in der ersten Etage oder im ersten Stockwerk* (тобто дослівно «на першому поверсі») німецькою.

Такі розбіжності між мовними культурами на рівні комунікативної поведінки є наслідком належності до різних культурних традицій або ціннісних пріоритетів. Для того, щоб отримати доступ до таких культурних традицій чи ціннісних пріоритетів, можна покладатися на спостереження за несподіваною, незвичною чи вартою уваги комунікативною поведінкою на місці (в процесі занурення) або (оскільки занурення не є безмежним) заздалегідь в аудиторії, на заняттях з іноземної мови.

Увага до міжкультурного виміру у викладанні та вивченні мови передбачає, що культура охоплює мову й цінності, спосіб життя і символічні погляди як точки відліку для окремих осіб і суспільств у їхніх стосунках з іншими.

Міжкультурний підхід у викладанні іноземної мови

Міжкультурність доповнює культурну компетентність. Міжкультурність – це «культурне дійство»; культура розглядається як прагматична. В її основі – інтерес до того, що відбувається в певному контексті між співрозмовниками, які належать до різних культурних спільнот і мають різні культурні моделі, але розмовляють однією мовою.

«Мета полягає в тому, щоб запобігати, виявляти й регулювати непорозуміння і труднощі спілкування, викликані змінами в інтерпретаційних моделях або навіть упередженнями (стереотипами тощо). У цьому контексті ми обираємо особисту етику і професійну деонтологію, які визнають інакшість і від-

мінність та інтегрують їх у підходи до викладання як предмети та інструменти для побудови педагогічних відносин» [6, с. 21].

Міжкультурний підхід відрізняється від інших методів: метою навчання є міжкультурна компетентність, яка передбачає соціокультурний та лінгвістичний зміст; крім того, в центрі уваги не лише мова, яку вивчають, а й студенти, які прагнуть змінити свої переконання та цінності та зважати на особливості іншої культури. У цьому міжкультурному підході метою є не лише передача знань, а розвиток ноу-хау та міжособистісних навичок, які сприяють взаємодії. Оскільки метою є набуття міжкультурної компетентності, рідна мова або перша іноземна мова є також мовою викладання / навчання, що робить міжкультурний підхід доступним для початківців.

Л. Порше пропонує підхід, оснований на знаннях, тобто на здатності людини орієнтуватися в іншій культурі з цілісної, а не лише описової перспективи: «Вивчення мови – це здатність сприймати системи класифікації, за якими функціонує соціальна спільнота, і, як наслідок, передбачати в певній ситуації, що станеться (тобто, яка поведінка є доречною, щоб підтримувати відповідні відносини з основними дійовими особами в цій ситуації)» [7, с. 92].

Міжкультурний підхід спрямований на подолання бар'єрів у спілкуванні, тоді як діяльнісний підхід розглядає того, хто вивчає мову, як соціального актора, який має виконувати завдання в певному контексті й чие існування має певну мету.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти наголошено, що мовленнєві акти мають значення лише у зв'язку із соціальними діями, які вони допомагають здійснити. У межах міжкультурного підходу користувачі мови є соціальними суб'єктами, що виконують завдання, які не є суто лінгвістичними.

Відповідно до комунікативного підходу студенти потрапляють у конкретну комунікативну ситуацію, щоб розвинути свої навички. Від них очікується виконання певних дій. Метод моделювання, що найчастіше використовується в комунікативному підході, за Рамковою концепцією є недостатнім для навчання соціальної дійової особи.

Рада Європи додає цю здатність до списку навичок, які мають набути студенти. З педагогічного погляду цей підхід полягає не лише в наданні «путівника», який пояснює здо-

бувачам, що вони можуть і чого не можуть робити в країні, мову якої вивчають. Він іде набагато далі, розвиваючи здатність студента сприймати інших у їхній культурній особливості. Цей метод ставить культурні факти, викладені в аудиторії, в контекст і розвиває здатність здобувача ідентифікувати культурні конотації, алюзії та невисловлені слова. Пояснення культурних непорозумінь, як і мовних бар'єрів, не можуть бути зведені до простих пояснень або описів і мають брати до уваги культурну взаємозалежність.

Справжня міжкультурна компетентність вимагає не лише вивчення лінгвістичного коду, а й знання та практики інших компонентів, зокрема соціолінгвістичного та соціокультурного. Для того, щоб зрозуміти й прийняти інших людей і толерантно ставитися до відмінностей, маємо почати з того, щоб розрізняти їх і бути здатними робити це без осуду [8, с. 23].

Роль викладача іноземної мови в міжкультурній освіті

Викладач відіграє важливу роль у міжкультурній освіті. Адже єдиною передумовою для реалізації міжкультурного складника на занятті з іноземної мови є власна міжкультурна обізнаність самого викладача. Відтепер методичні рішення визначаються прагненням сформувати таку саму обізнаність у своїх студентів, і це видається логічним.

Ця єдина умова суперечить ідеї про те, що необхідно добре знати цільову культуру, щоб бути достатньо компетентним для того, щоб запропонувати міжкультурний підхід в аудиторії. Рада Європи описує міжкультурну компетентність як таку, що містить п'ять компонентів:

- міжкультурні погляди та підходи (*savoir être*) [10, с. 13];
- знання (*savoir*) [10, с. 10];
- здатність інтерпретувати та зіставляти (*savoir comprendre*) [10, с. 14];
- здатність відкривати для себе та взаємодіяти (*savoir apprendre / faire*) [10, с. 14];
- критичне бачення на культурному рівні (*savoir s'engager*) [10, с. 15].

Отже, міжкультурна компетентність ґрунтується не на передачі знань, а на розвитку певного набору знань і досвіду. Тому викладачам не обов'язково володіти всеохопними знаннями, яких все одно неможливо досягти, зважаючи на багатство й постійну еволюцію незліченних культур, пов'язаних з однією мовою.

Висновки

В Україні зростає усвідомлення тісного взаємозв'язку між культурою та мовою. Освіта у сфері міжкультурної комунікації набуває все більшого значення. Якщо визнаємо, що студент є центром системи навчання й усі види діяльності починаються і закінчуються з ним, то для досягнення хороших результатів навчання необхідно серйозно ставитися до реальних потреб здобувача. Студенти вивчають другу мову переважно «для роботи» або «для продовження навчання у Франції чи Німеччині». На нашу думку, це навчання має конкретну мету – занурення в професійну сферу та цільову мову й культуру. У майбутньому основною метою неформального навчання другої іноземної мови в Україні має стати міжкультурна компетентність. Для цього необхідно запропонувати міжкультурний підхід до викладання французької та німецької мов як другої (третьої) іноземної в українському університетському середовищі.

Література

1. OCDE, Regards sur l'éducation 2024: Les indicateurs de l'OCDE, OECD, 2024. https://www.oecd.org/fr/publications/regards-sur-l-education-2024_1aabb39d-fr.html
2. OCDE, Regards sur l'éducation 2021: Les indicateurs de l'OCDE, OECD, 2021. <https://doi.org/10.1787/5077a968-fr>
3. Herrera A. V. Diversité pédagogique et culturelle en classe de FLE: Vers une intégration contextualisée de la compétence interculturelle. *Recherches en didactique des langues et des cultures* [En ligne], 12-1, 2015, mis en ligne le 01 juin 2015, consulté le 19 mai 2025. URL: <http://journals.openedition.org/rdlc/407>; DOI: <https://doi.org/10.4000/rdlc.407>
4. Peeters B. Langue et valeurs culturelles: six façons d'y voir plus clair. *Corela* [En ligne], HS-19, 2016, mis en ligne le 21 septembre 2016, consulté le 20 mai 2025. URL: <http://journals.openedition.org/corela/4347> DOI: <https://doi.org/10.4000/corela.4347>
5. Fougère N. La compétence interculturelle en classe de langue dans l'enseignement secondaire. *Education*. 2021. (dumas-03258143)
6. Беркутова Т., Логвінов Є., Макаров В., Умяров К. Технологія формування міжкультурної компетенції студентів на основі ігрової діяльності під час навчання іноземної мови в закладах вищої освіти. *Молодий вчений*, 2022. 6 (106). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-6>
7. Пасічник О. Дидактичне обґрунтування змісту міжкультурної компетентності як компонента іншомовної комунікативної компетентності. *Український педагогічний журнал*, 2021 (3),

35–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44>

8. Blanchet P. L'approche interculturelle comme principe didactique et pédagogique structurant dans l'enseignement / apprentissage de la pluralité linguistique. *Synergies Chili*, 2007, n. 3, p. 21–27.
9. Porcher L. L'enseignement des langues étrangères, Paris: Hachette. 2004.
10. Henriette R. M. Les ressources individuelles pour la compétence interculturelle individuelle. *Revue internationale sur le travail de la société*, 2005, 3(2): 668–691. (page consultée le 18 mai 2025). http://www.uqtr.ca/revue_travail/Articles/2005RAKOTOMENAMialyHenrietteVol3Num2pp668-691.pdf
11. Conseil de l'Europe. Cadre Européen Commun de Reference pour les Langues: apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs. Strasbourg: Programme des Politiques Linguistique, 2018.

References

1. OCDE, Regards sur l'éducation 2024: Les indicateurs de l'OCDE, OECD, 2024. https://www.oecd.org/fr/publications/regards-sur-l-education-2024_1aabb39d-fr.html
2. OCDE, Regards sur l'éducation 2021: Les indicateurs de l'OCDE, OECD, 2021. <https://doi.org/10.1787/5077a968-fr>
3. Herrera, A. V. Diversité pédagogique et culturelle en classe de FLE: Vers une intégration contextualisée de la compétence interculturelle. *Recherches en didactique des langues et des cultures* [En ligne], 12-1, 2015, mis en ligne le 01 juin 2015, consulté le 19 mai 2025. URL: <http://journals.openedition.org/rdlc/407>; DOI: <https://doi.org/10.4000/rdlc.407>
4. Peeters, B. Langue et valeurs culturelles: six façons d'y voir plus clair. *Corela* [En ligne], HS-19, 2016, mis en ligne le 21 septembre 2016, consulté le 20 mai 2025. URL: <http://journals.openedition.org/corela/4347> DOI: <https://doi.org/10.4000/corela.4347>
5. Fougère, N. La compétence interculturelle en classe de langue dans l'enseignement secondaire. *Education*. 2021. (dumas-03258143)
6. Berkutova, T., Lohvinov, Ye., Makarov, V., Umiarov, K. Tekhnolohiya formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentsiyi studentiv na osnovi ihtarovoyi diyal'nosti pid chas navchannya inozemnoyi movy v zakladakh vyshchoyi osvity [Technology of forming intercultural competence of students on the basis of game activities in teaching a foreign language in higher education institutions], *Molodyi vcheniy – Young Scientist*, 2022. 6 (106). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-6> [in Ukrainian].
7. Pasichnyk, O. Dydaktychne obgruntuvannya zmistu mizhkul'turnoi kompetentnosti yak komponenta inshomovnoi komunikatyvnoi kompetent-

- nosti [Didactic substantiation of the content of intercultural competence as a component of foreign language communicative competence.]. *Ukrain-skyi Pedagogichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*. 2021 (3), 35–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44> [in Ukrainian].
8. Blanchet, P. (2007). L'approche interculturelle comme principe didactique et pédagogique structurant dans l'enseignement / apprentissage de la pluralité linguistique. *Synergies Chili*. n. 3, p. 21–27.
9. Porcher, L. (2004). L'enseignement des langues étrangères, Paris: Hachette.
10. Henriette, R. M. (2005). Les ressources individuelles pour la compétence interculturelle individuelle. *Revue internationale sur le travail de la société*, 3(2): 668–691. (page consultée le 18 mai 2025). http://www.uqtr.ca/revue_travail/Articles/2005R_AKOTOMENAMialyHenrietteVol3Num2pp668-691.pdf
11. Conseil de l'Europe. (2018). Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues: apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs. Strasbourg: Programme des Politiques Linguistiques.

Шамрай Олена Василівна, ст. викл.,
каф. іноземних мов, shamrai.elena27@gmail.com,
тел. +38095347849;

Скрипник Наталія Станіславівна, канд. пед.
наук, доц. каф. іноземних мов,
skrypnykns@gmail.com, тел. +38 067-709-63-99
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет, 61002, Україна, м. Харків,
вул. Ярослава Мудрого, 25

Intercultural approach to teaching a second foreign language

Abstract. Problem. The article explores the concept and significance of the intercultural approach in teaching a second or third foreign language – specifically German and French, based on English – to students specializing in applied linguistics. It examines the role of the teacher in intercultural education, as well as the recommendations and underlying principles outlined in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). Particular attention is given to various dimensions of intercultural competence within the context of contemporary foreign language learning. Further work should be based on the principles of Future efforts should be grounded in the principles of intercultural pedagogy, which emphasizes the reciprocal relationship between language and culture. The goal is to foster

authentic communicative abilities in students. To achieve this, each foreign language class must become a space for discovery, exchange, and reflection – encouraging learners to cultivate openness and a composed, respectful attitude toward cultural difference. **Goal.** To develop a deeper understanding of the challenges and opportunities involved in implementing the intercultural approach in practice. **Methodology.** The following research methods were employed to address the objectives: theoretical analysis and systematization of pedagogical and methodological sources related to language teaching, as well as the generalization of students' experiences in learning the culture of the target-language country. The term intercultural communication refers to specific processes of interaction between individuals from different cultural and linguistic backgrounds. Since teaching language and culture is inseparable from a didactic reflection on intercultural competence, an intercultural approach must consider the learner's perspective – particularly their future interactions with members of the target culture. This approach is especially vital in the context of teaching French or German as a second language at the university level. Its importance lies in fostering students' genuine capacity to understand and engage in meaningful communication with people from other cultures. **Originality:** The intercultural approach in foreign language teaching is often limited to its cultural dimension. This study highlights the need for dedicated support and teaching methods that deepen understanding of the intercultural cooperation process and assist future professionals in developing these essential skills. **Practical value.** The intercultural approach fosters the development of practical knowledge and interpersonal skills that enhance effective interaction. Since the goal is to acquire intercultural competence, using the first foreign language as the medium of instruction makes intercultural learning accessible even to beginners.

Key words: cultural values, foreign languages and cultures, intercultural communication, teaching a second foreign language, intercultural competence, intercultural approach.

Shamrai Olena, Asst. Prof., Department of Foreign Languages, Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, shamrai.elena27@gmail.com;

Skrypnyk Nataliia, PhD in Philological Sciences, Associate Prof., Department of Foreign Languages, Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, skrypnykns@gmail.com.